

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI TAYYORLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Siyob Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi, Gigiyena kafedراسi o‘qituvchilari:

*Tuxtamisheva Maftuna Shermanovna,
Bahranova Maftuna Begmamatovna,
Hamshiralik ishi kafedراسi o‘qituvchisi:
Toshpo‘latova Oysha O‘ralboy qizi*

Annotatsiya: Maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarini tayyorlashga zamonaviy, kasbiy kompetentli yondashuv, innovatsion kompetentlilik, pedagogik faoliyat va amaliy-yo‘naltirilgan ta‘lim asosidagi yondashuvlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Ta‘lim tizimi, o‘qituvchi, zamonaviy, kompetentli, kasbiy, yondashuv, faoliyat, kompetensiya, kompetentli pedagog.

Anatation: The article presents a modern, professionally competent approach to the training of future teachers, based on innovative competence, pedagogical activity and practice- oriented education.

Key words: Education system, teacher, modern, competent, professional, approach, activity, competence, competent educator.

Bugungi kunda kasbiy ta‘lim sohasining mazmunini yangilash, rivojlantirish, takomillashtirish jarayonlari olib borilmoqda, buning natijasi ta‘lim standartlarini modernizatsiyalash, ta‘lim jarayonini tashkil etishning yangi shakllarini qo‘llashga qaratilgan. Mamlakat ta‘lim tizimini modernizatsiyalashning bosh maqsadi ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarga to‘la javob bera oladigan ta‘limning yangi sifatiga erishish belgilangan.

Hozirgi kun o‘qituvchisiga doimiy o‘zgaruvchan sharoitlarda ish olib borishga to‘g‘ri kelmoqda, bu o‘z navbatida uning kasbiy sifatleri takomillashtirilishini talab qiladi. Pedagogik nazariya va metodikalarning doimiy rivojlanishi, pedagogikamaliyotga o‘qitish va tarbiyalashning yangi texnologiyalarini ishlab chiqish hamda ularni joriy qilish hozirgi kun o‘qituvchisining ta‘lim texnologiyalari sohasida qo‘shimcha tayyorgarlikka ega bo‘lishi zarurligini ko‘rsatmoqda.

Mamlakatimizda ta‘limni rivojlantirishning maqsadli dasturiga muvofiq ta‘lim tizimii modernizatsiyalash, kadrlarni qayta tayyorlash, o‘quv jarayonini axborotlashtirish, axborot makonlarini yaratish kabilarni amalga oshirish zarur. Sanab o‘tilgan talablar yangi milliy ta‘lim tizimining shakllanishiga, inson kapitalining rivojlanishiga, mamlakatimiz iqtisodiyotiing mustahkamlanishiga olib keladi.

Pedagog kadrlarning bilimlarini, kompetensiyalarining doimiy yangilash va butun ta‘lim tizimini takomillashtirish uchun shart-sharoitlarni yaratish lozim. Ta‘lim

jarayoniga innovatsion texnologiyalarning joriy qilinishi ta'lim oluvchilarni dolzarb bilimlar bilan ta'minlash uchun o'z kasbiy faoliyatiga yangi yondashuvlarni olib kirish va ularni o'zlashtirishi darajasining ortishiga imkon beradi. Ta'lim tizimini modernizatsiyalash ta'lim oluvchilarning ham ta'lim olish faoliyatidagi o'zgarishlarniko'rsatadi.

Bugungi kunda kompetentli yondashuvga tayanib, bu yondashuv nafaqat kasbiy faoliyat kometensiyalarining shakllanishini, balki bo'lajak mutaxassisning shaxsiy sifatlari yuzaga chiqarilishini ham ko'zda tutadi. Oliy ta'lim standartida bo'lajak mutaxassisga mehnat bozoridagi raqobatbardoshlik, o'z kasbini erkin egallaganlik va faoliyatning turdosh yo'nalishlarida yo'nalishni topa olish imkoniyatlari haqida talablar qo'yiladi – bularning barchasini kompetentli yondashuv sharoitlaridagina yuzaga chiqarish mumkin.

“Kompetensiya” tushunchasining ta'riflaridan kelib chiqib (bu tushuncha esa o'z navbatida hamma tomonidan bir xilda talqin qilinavermaydi), ko'pchilik mualliflar uni mutaxassisning o'zi olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olishga tayyorligi, boshqalari esa muammolarni hal qila bilish qobiliyati tarzida ta'riflaydilar.

Lotinchadan tarjima qilinganda “kompetensiya” so'zi kishi biron-bir masala doirasida yaxshi xabardor ekanligini bildiradigan, tajribaga ega ekanligini ko'rsatadigan tushunchani ifodalaydi. Oliy ta'lim bo'yicha DTS ga muvofiq kompetensiya – bu ma'lum bir sohada muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun bilim, mahorat va shaxsiy sifatlarni qo'llash qobilyatidir. Kompetentli yondashuv muammosiga murojaat qilish “kompetensiya” va “kompetentlilik” tushunchalarining bir-biridan ajratilishini talab qiladi, chunki, ularning pedagogik adabiyotlarda. Yetarlicha ko'p ishlatilishigaqaramasdan mazkur tushunchalarni hozirgi vaqtlargacha bir xil ma'noda talqin qilish variantlari mavjud emas.

“Kompetentlilik” tushunchasi (lotincha sompetentia, compete – birgalikda erishaman, uddalayman, mos kelaman, to'g'ri kelaman ma'nolaridagi so'zidan hosil qilingan) lug'atlarda bir xilda talqin qilinmaydi, balki “biron-bir narsa haqida fikr yuritishga imkon beruvchi bilimlarga egalik” va “xabardorlik, vakolatlilik”, “obro'ga egalik, to'la huquqlilik” kabi variantlarda qo'llaniladi.

Kompetentli yondashuv g'oyalari bir qancha xorijiy tadqiqotchi-olimlarning ishlarida ko'rib chiqilgan. Kompetentli yondashuv oliy ta'lim muassasalarida mutaxassislarni kasbiy tayyorlashning maqsadi sifatida kompetentlilikning belgilanishiga asoslanadi. Kompetentli yondashuv ta'lim oluvchilar tomonidan har xil hayotiy va kasbiy vaziyatlarda samarali harakat qilishga imkon beruvchi turli hildagi mahoratning o'zlashtirilishini ko'zda tutadi.

Kasbiy kompetentlilik “o'qituvchi tomonidan uning pedagogik faoliyatini, pedagogik muloqotini va o'qituvchi shaxsini ma'lum bir qadriyatlar, g'oyalar va

pedagogik ong tashuvchisi sifatida shakllanganligini belgilovchi bilim, mahorat va ko'nikimalarning zaruriy hajmini egallaganligi" sifatida talqin qilinadi.

Pedagogik faoliyatni yetarlicha yuqori darajada amalga oshira oladigan, o'quvchilarning o'qitilganligi va tarbiyalanganligida yaxshi natijalarga erishadigan hamda shaxs sifatida o'zini yuzaga chiqara oladigan o'qituvchi kasbiy kompetentli bo'lib hisoblanadi.

- kasbiy pedagogik bilimlar bilan;
- kasbiy pedagogik mahorat bilan;
- o'qituvchining ham bilish sohasiga, ham motivatsion sohasiga tegishli bo'lgan kasbiy ahamiyatli sifatleri bilan;
- kasbiy pedagogik pozitsiyasi bilan;
- o'qituvchining xulq-atvorini belgilaydigan (o'quvchilarga, o'ziga, hamkasblarga) barqaror munosabatlari tizimi bilan.

O'qitish jarayonida shakllantiriladigan bilim, mahorat va ko'nikmalar ko'pincha real hayotdagi vaziyatlarda keraksiz bo'lib qoadi. Ularning bunday o'ziga xosligi bo'lajak o'qituvchilarning eng birinchi o'rinda, moslashuvchan, mobil bilimlari va ulardan turli xil, shu jumladan, tipik bo'lmagan vaziyatlarda ham foydalana olish mahoratining shakllantirilishiga qaratiladigan kasbiy hamda metodik tayyorgarligi mazmuniga bo'lgan o'ziga xos talablarni birinchi o'ringa olib chiqadi.

Modernizatsiyalash davrida o'qitishning amaliy-yo'naltirilgan jarayonini shunday tarzda tashkil etish dolzarb bo'lib qoladiki, bunda ta'lim natijasi talabalarda o'qitishning, fikrlashning, tasavvurning, ijodiy qobiliyatlarning, bilishga barqaror qiziqishning o'z ichki motivatsiyasi shakllanishida namoyon bo'lishi kerak. Amaliy-yo'naltirilgan o'qitishning mohiyati ta'lim jarayonining yo'nalishini mazmun komponentlari – umumiy va kasbiy kompetensiyalarning, yangi bilim, mahoratni egallashning va hayotiy muhim vazifa hamda muammolarni hal qilishda ulardan foydalanishning amaliy tajribalarini shakllanishining yaxlitligi asosida tuzishdan iborat bo'ladi. Amaliy- yo'naltirilgan ta'lim asosida fundamental ta'lim va kasbiy-amaliy tayyorgarlikning oqilona uyg'unlashtirilishi yotadi. Amaliy-yo'naltirilgan o'qitish - bu o'qitishning bir turi bo'lib, uning asosiy maqsadi bo'lib ta'lim oluvchilarda bugungi kunlarda ish beruvchilar talabi mavjud bo'lgan amaliy ishning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish, shu jumladan, olingan kompetensiyalardan amaliyotda qanday qilib, qaerda va nima uchun foydalanilishi lozimligini tushunishning shakllantirilishi hisoblanadi. O'qitishning kasbiy-yo'naltirilgan texnologiyalarining joriy etilishini eng samarali usuli bu talabalarda ularning kelgusi kasbiy faoliyatlarida ahamiyatli bo'lgan shaxsiy sifatlarining, shu jumladan, tanlab olingan mutaxassislik bo'yicha funksional majburiyatlarning sifatli bajarilishini ta'minlaydigan bilim, mahorat va ko'nikmalarning shakllanishiga yordam beradi. Amaliy-yo'naltirilgan ta'limning yuzaga kelishini kasbiy yo'nalishli va kasbiy yo'nalishga ega bo'lmagan o'quv fanlarini o'rganishning kontekstli imkoniyatlaridan

foydalanish bilan bogʻlanadi. Taʼlim jarayonida amaliy-yoʻnaltirilgan texnologiyalardan foydalanish oʻquv faoliyatidagi urgʻuni oʻzgartiradi, taʼlim oluvchilarni reproduktiv faoliyatning ulushi qisqarishi hisobiga intellektual rivojlanishga undaydi. Amaliy-yoʻnaltirilgan oʻqitish doirasida taʼlim oluvchilarning ichki motivatsiyasi rivojlanadi, chunki muhokama qilinayotgan muammoning hal qilinish usullarini erkin tanlab olish imkoniyati paydo boʻladi; taʼlim oluvchilar oʻz kompetentliklarini his qiladilar; oʻz mustaqilliklarini boshdan kechiradilar. Bilim, mahorat, kasbiy kompetensiyalarni izlab topish, egallash jarayonining intensivlashuvi amaliy-yoʻnaltirilgan oʻqitishning maqsadi boʻlib hisoblanadi. Amaliy faoliyatga oʻzi egallagan kompetensiyalardan foydalana oladigan mutaxassis amaliy-yoʻnaltirilgan yondashuvning natijasi boʻlib hisoblanadi .

Yuqorida aytilganlarni umumlashtirgan holda aytish mumkinki, kompetentli yondashuv – bu hozirgi zamon kasbiy taʼlim tizimini mehnat bozorining talab-ehhtiyojlari bilan bir qatorga qoʻyishga intilishdir . Mana shunday yondashuv oʻqituvchidan oʻquvchiga bilimlarning translyatsiya qilinishini emas, balki amaliy tajribalar, bilim, mahorat va koʻnikmalar asosida muvaffaqiyatli harakat qilish imkonini beradigan kasbiy kompetentlikni shakllantirishni koʻzda tutadi. Pedagog-xodimlar uchun eng muhim vazifa boʻlib, kompetensiyalarni amaliy jihatdan egallash zarurati sanaladi.

Adabiyotlar

1. Oʻzbekiston uzluksiz taʼlimining davlat taʼlim standarti. Oliy taʼlim davlat talim standarti 2021-yil 16-iyul.
2. B.Xadjayev, A. Choriyev, Z. Saliyeva. Pedagogik tadqiqotlar metodologiyasi. Toshkent “iqtisodiyot dunyosi” 2018.
4. Haydarov F.I., Xalilova N.I. Psixologiya fanlarini oʻqitish metodikasi. Oʻquv qoʻllanma. – T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2006. B– 18-32.
5. Tolipov Oʻ.Q. oliy pedagogik taʼlim tizimida umummehnat va kasbiy koʻnikma hamda malakalarni rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari/ Monografiya. – T.: Fan, 2004.b – 73-80
6. Xusnidinova Gulnoza Zoxidjon qizining Magistrlik dissertatsiyasi «Boʻlajak oʻqituvchilarni kasbiy moslashtirishning pedagogic shart-sharoitlari ».